

namen voor het nieuwe kabinet al in de zak. Hitler zou *Reichskanzler* worden. Von Papen vertrouwde als *Vizekanzler* nagenoeg evenveel reële macht te zullen krijgen als de rijkskanselier. Was niet afgesproken dat Hitler de president nooit voorstellen zou voorleggen zonder dat hij, von Papen, er bij aanwezig was? Von Papen was de enige niet die zich, Hitlers demonie onderschattend, met de gemakzuchtige hoop vleide dat een korte periode van machtsuitoefening die opgewonden leiders van een massabeweging hun 'wilde haren' zou doen verliezen. Ziet, betoogde hij jegens Hindenburg, het nieuwe kabinet zal op twaalf leden slechts drie nationaal-socialisten tellen: Hitler als *Reichskanzler*, Frick als *Reichsminister des Innern*, Goering als *preussischer Minister des Innern*. Alsof dat niet de drie uit politiek oogpunt belangrijkste functies waren! Hitler zou op het nieuwe kabinet zijn stempel drukken, Frick het bestuur, Goering de Pruisische politie onder zijn controle krijgen. Maar wat drong van dat alles nog door de schemering heen waarin de geest van de vijf-en-tachtigjarige president verzonken was? Aan haar verklaarde doodsvijand leverde hij de democratische republiek uit. Want Hitler was geen onbeschreven blad: in woord en daad, in doen en laten, had men hem tien jaar en langer kunnen gadeslaan; hij had in Beieren eerst, daarna in heel Duitsland een beweging opgericht en geleid welke bewust van de binnenlandse politieke strijd haast een burgeroorlog gemaakt had; volgens zijn instructies en in zijn naam hadden de *Sturmabteilungen* zich gespecialiseerd in de terreur op politieke tegenstanders; hij was de *absolute Antisemit*; hij was schrijver van het van haat trillende *Mein Kampf* – en deze bezeten politicus die (hoe vaak al?) zijn vertrouwden opzij geschoven, zijn medestanders misleid, zijn bondgenoten bedrogen had, zou aan het hoofd komen te staan van de nieuwe regering. Wat er uit zag als een traditionele, in geijkte vormen voltrokken kabinetswisseling was in wezen een beslissende politieke revolutie in die zin dat de werkelijke macht aan volstrekt nieuwe machthebbers toegevallen, beter: roekeloos in handen gespeeld was.

Met fakkeloptochten en uitbundig gejuich van velen (en met sombere voorgevoelens bij anderen) werd het nieuwe kabinet na zijn beëdiging op de 30ste januari 1933 begroet. Hij die daar op het balkon in de *Wilhelmstrasse*, met het bruine partijhemd aan, zeven uur lang een opgetogen stoet van getrouwen langs zich zag trekken, had het ver gebracht: onbekend redenaar in 1919, mislukt *Putschist* in 1923, *Reichskanzler* in 1933 – meer dan dat: verafgood *Führer* van een extreem-aggressieve, extreem-chauvinistische beweging die in haar groet (*Heil Hitler!*) niet alleen de gebondenheid aan de persoon van haar leider maar ook haar pseudo-religieus karakter onthulde. Wie hem aanbad (*Führer, befehl! Wir folgen!*), gaf eigen zeggenschap prijs, en deed dat graag. De miljoenen Duitsers die, in '32 reeds, hun stem en